

Review Article**Concept of Accountability: Reflections in Psychological Counseling and Guidance**Şükrü Dutar¹, Zeynep Karataş,²**Abstract**

"Accountability" is a concept that is now being used in many areas such as political and administrative field, education and health, law and psychology. This concept collects on the attention of today's world as an almost imperative approach, at the point where the desired activities are performed with maximum efficiency. Accountability as an integral part of the evaluation process is a reflection of what is done and how to take responsibility by explaining the behavior on a logical and substantive basis. At this point, it seems that there is not any model in Turkey, especially in the field of Psychological Counseling and Guidance, which is settled in the educational field in its entirety. It has great importance for the development of the field that the applications made in the field of counseling and guidance are realized in accordance with the principles of accountability, the evaluation of the applied interventions, the construction of the process in this direction and the planning ready to account at any time. Similarly, it is important for a school psychological counselor to evaluate the comprehensive school counseling and guidance program, to identify deficiencies, to share positive or negative outcomes with stakeholders, as well as to accountability for progress in education. This compilation work on accountability issues dealt with in detail, accountability model in schools located abroad and accountability studies in Turkey are mentioned.

Keywords: Accountability, Taking responsibility, Transparency, Accountability in schools, Accountability in Counseling and Guidance

How to cite this article: Dutar, Ş, & Karataş, Z. (2018). Concept of Accountability: Reflections in Psychological Counseling and Guidance. *Journal of Aegean Scientific Research*, 1(1), 1-27.

Received Date: 31.07.2018

Accepted Date: 04.10.2018

¹ Burdur Mehmet Akif Ersoy University, Institute of Educational Sciences, Master Degree Student, sukrudutar@gmail.com.

² Associate Professor Doctor, Burdur Mehmet Akif Ersoy University Faculty of Education Department of Educational Sciences, Psychological Counseling and Guidance Department, zeynepkaratas@mehmetakif.edu.tr

Derleme Makale**Hesap Verebilirlik Kavramı: Psikolojik Danışma ve Rehberlik Alanına Yansımaları**şükrü Dutar¹, Zeynep Karatař²**Özet**

“Hesap verebilirlik” ya da diğer kullanımıyla “hesap verilebilirlik”, günümüzde siyasal ve yönetsel alanda, eğitim ve sağlık alanında, hukuk ve psikoloji alanlarında ve buna benzer birçok farklı alanda kullanılmaya başlanmış bir kavramdır. Bu kavram, yapılmak istenen faaliyetlerin maksimum verim alınarak yerine getirilmesi noktasında, neredeyse zorunluluk halini alan bir yaklaşım olarak günümüz dünyasında dikkatleri üzerinde toplamıştır. Yapılan bir işin, davranışın mantıklı ve dayanaklı temellerle açıklanarak sorumluluğunu almayı, bunların hesabını vermeyi ifade eden hesap verebilirlik, değerlendirme süreçlerinin ayrılmaz bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada, Türkiye’de ve özellikle hem Psikolojik Danışma ve Rehberlik (PDR) alanında hem de eğitim alanında tam manasıyla yerleşmiş bir algının ya da modelin bulunmadığı görülmektedir. PDR alanında yapılan uygulamaların hesap verebilirliğin ilkeleri doğrultusunda gerçekleştirilmesi, uygulanan müdahalelerin değerlendirilmesi, sürecin bu doğrultuda yapılandırılması ve her an hesap vermeye hazır bir şekilde planlanmış olması, alanın gelişimi için büyük önem taşımaktadır. Yine benzer şekilde bir okul psikolojik danışmanının kapsamlı okul PDR programını değerlendirmesi, eksiklikleri tespit etmesi, oluşan olumlu veya olumsuz sonuçları paydaşlarla paylaşması da hesap verebilirlik konusuyla ilgili olmakla beraber eğitimde ilerleme kaydetmek için önemlidir. Bu derleme çalışmasında da hesap verebilirlik konusu detaylıca ele alınmış, yurtdışında bulunan okullardaki hesap verebilirlikten, hesap verebilirlik modelinden, hesap verebilirliğin önemli noktalarından ve Türkiye’deki hesap verebilirlik çalışmalarından bahsedilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hesap verebilirlik, Sorumluluk alma, Şeffaflık, Okullarda hesap verebilirlik, PDR’de hesap verebilirlik.

Makaleye Atıf Yapma: Dutar, ř. ve Karataş, Z. (2018). Hesap Verebilirlik Kavramı: Psikolojik Danışma ve Rehberlik Alanına Yansımaları. *Ege Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 1-27.

Geliş Tarihi: 31.07.2018

Kabul Tarihi: 04.10.2018

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, sukrudutar@gmail.com

² Doçent Doktor, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı, zeynepkaratas@ mehmetakif.edu.tr

Giriş

Gelecekte Psikolojik Danışma ve Rehberliğin (PDR) çalışma alanının sadece psikolojik danışma oturumlarının yürütüldüğü kurumlarla sınırlı kalmayacağı; aksine geniş bir perspektifte ele alınmaya başlayacağı çok açık bir gerçektir. Burada ifade edilmeye çalışılan nokta, psikolojik danışmanlığın ve rehberliğin toplumun her kesiminde yer edineceğidir. Bunun sağlanması için insan ilişkilerinin ve etkileşiminin insancıl ve gelişimsel bir modele dayandırılması gerekmektedir. PDR alanının işlevselliğiyle ilgili yapılan tahminler; eğitim, yönlendirme, risk grupları, tıbbi ortamlar, adalet, endüstri ve ordu gibi konularda psikolojik danışmanlığın çok daha aktif hale geleceğini ve düşünülenden de öteye gidilerek çeşitli gelişmelerin olacağını göstermektedir. O sebeple, bu mesleğe insan toplumunun olduğu her noktada, dünyanın her yerinde ihtiyaç vardır ve bu ihtiyaç artarak devam etmektedir (Yıldırım, 2014).

Tarihsel olarak bir incelemede bulunulduğunda, psikolojik danışma ve psikoterapi araştırmalarının odağının çok kapsamlı olduğu görülmektedir. Yakın zamandaki çalışmalara göz atıldığında ise, araştırma sonuçlarıyla faaliyete dökülen uygulamaların birbirleri ile uyumlu olmadığı görülmektedir. Başka bir ifadeyle araştırma bulguları ile uygulamalar arasında zayıf bir bağlantı vardır. Ayrıca, davranış değişikliğini açıklamaya ve bu konuyu irdelemeye yönelik yenilikçi yaklaşımlar sürekli olarak ortaya çıktığı için, bahsedilen bütünlük tam olarak oluşturulamadığı gibi, o bütünlüğü oluşturmak için gösterilen uğraşlar daha da zora girmektedir. Bu durumun sebeplerinden bir tanesi, insanların davranışsal değişimlerini ya da insanlarda oluşan yeni davranış örüntülerini ve bunların etkililiğini belgeleyecek, bunlar arasındaki ilişkiyi ortaya koyacak profesyonel çalışanlara ihtiyacın fazla olması; aynı zamanda ihtiyacın yeterince karşılanamamasıdır. Diğer bir sebep ise bu ilişkiyi ortaya koymaya yarayacak, bir bütün oluşturmayı sağlayacak hesap verebilirliğe dair algının henüz gelişmemiş olması, böylesine bir modelin sağlam temeller üzerinde yükselmemesidir. Buradan hareketle, bahsedilen bütünlüğün ortaya konulamamasıyla birlikte, bu bütünlüğün sorumluluğunu üstlenme ve açıklama konusunda da elle tutulur sonuçlara ulaşılamamaktadır (Burck, Cottingham ve Reardon, 1973).

Hesap verebilirlik modelleri, en güçlü modern değerlendirme metodolojileri ile uyumlu olarak işleyecek, değerlendirme süreçlerine hâkim olmayı şart koşan teknik uzmanlığı da beraberinde gerektirmektedir. Gerek PDR alanında gerek psikoloji alanında gerekse eğitim alanında herhangi bir uygulamanın sonuçlarının genelleştirilebilir olması bir endişe kaynağıdır çünkü ortaya çıkan duruma göre bizim tümevarımsal kanıt oluşturmamız güçtür (Yıldırım, 2014). O yüzden sadece ilgili konu ya da çalışma bazında oluşan sonuçlar ve kanıtlar dikkate alınarak, bunlar ayrıştırılarak ve üzerinde çalışılarak hesap verme yoluna gidilmelidir. Bununla birlikte kanıta dayalı uygulamalardan da yararlanılmalıdır.

Kanıta dayalı uygulamaların psikolojik danışma uygulamalarında da etkili olduğu görülmektedir ve özellikle birçok yerde ekonomik imkânlardan dolayı psikolojik danışma uygulamaları altı aydan daha kısa sürede üç ila on iki seans arasında değişen

kısa süreli etkileşimlere dönüşmüştür. Bu değişimden verim sağlanabilmesi için detaylı bir değerlendirmenin yapılması, hesap verebilirliğin dikkate alınması çok önemlidir. Kanıta dayalı uygulamaların, hesap verebilirlik modellerinin ve genellenebilirlik kriterlerinin göz önünde bulundurulması ile birlikte, bunların hepsi harmanlanarak daha keskin, daha net sonuçlar verecek metotların geliştirilmesi gerekmektedir. Benzer bir şekilde ruh sağlığı uzmanlarının eğitimi ve terapötik uygulamaların düzenlenmesi için ayrılan maddi kaynağın, pozitif sonuçlar doğuran ve maksimum düzeyde kabul edilebilir bulgular ortaya koyan bir özellik taşımadığı müddetçe sonsuza kadar devam etmesi, gerçekleşmesi muhtemel bir durum değildir. O sebeple yapılan çalışmalarla ilgili elde edilen sonuçların araştırılması noktasında “hesap verebilirlik” yeni ve önemli bir trend haline almıştır (Burck vd., 1973).

Tanım ve Tarihçe

Hesap verebilirliğin ne anlam ifade ettiği incelediğinde, aslında kavramın Latince “accomptare”, İngilizce ise “account” kelimelerinden geldiği ve Türkçede ise tek bir kelimeyle ifade edilemeyen bir nitelik taşıdığı görülmektedir. Dilimizde en geniş anlamıyla hesap verebilirlik: “Herhangi bir kişinin, bir kurumun ya da bir çalışanın yapmış olduğu işler konusunda, sergilediği davranışlarla ilgili olarak, bu işleri ya da davranışları neden yaptığını ilgili mantıklı açıklamalarda bulunabilmesi; bunların sorumluluğunu alabilmesi.” anlamına gelmektedir (Gedikoğlu, 2012). Yalın haliyle düşünülecek olursa, bir psikolojik danışmanın, danışanına uyguladığı çeşitli müdahalelerle ilgili bunları neden uyguladığı, uygulamakla hangi belirti veya davranışı ortadan kaldırmak ya da düzeltmek istediği gibi konularda mantıklı ve dayanıklı açıklamalarda bulunması psikolojik danışmadaki hesap verebilirlik çerçevesinde değerlendirilmektedir. Yine benzer şekilde bir okul psikolojik danışmanının, kapsamlı okul PDR programını değerlendirmesi, eksiklikleri tespit etmesi, bunlarla ilgili çalışmalar yapması, oluşan olumlu veya olumsuz sonuçları kurumun müdürüyle ya da paydaşlarla paylaşması da hesap verebilirlik konusuyla ilgilidir.

Bir başka tanımıyla hesap verebilirlik: Tıp, fizik, kimya, biyoloji ve diğer tüm alanlardaki bilgiyi iletme ya da olumsuz durumları azaltmak için araştırmalarla, çeşitli araçlarla çaba sarf edilerek bunun gerçekleştirilmeye uğraşıldığı çalışmaların karakteristik bir tanımlamasıdır. Son 40 yılda psikologların kendi yaptıkları kliniksel davranışları çeşitli yönlerden açıklamaya çalışmalarıyla birlikte farklı durumlar ortaya çıkmıştır. Bu konuyla ilgili ilk yorumlar psikoterapinin uygulamadaki ve işlevsel olarak görülen değerinin aslında varsayıldığından çok daha az olduğunu belirten Eysenck ve Raimy tarafından yapılmıştır. Raimy, “Psikoterapi, öngörülemeyen sonuçlarla, tanımlanmamış problemlere uygulanan tanımlanmamış bir tekniktir.” şeklindeki söylemleriyle psikolojinin bir bilim olarak kavramlaştırılmasını, mevcut uygulamaların işe yarar olduğunu reddedecek kadar ileri giden bir tutum sergilemiştir (Acierno, Hersen ve Hasselt, 1996).

PDR ve psikoterapi alanında 40 yıl önce tanımlanan ve günümüzde sınırlı bir şekilde tanımlanmaya devam eden bilimsel güvenilirliğin eksikliği, büyük ölçüde, temel

araştırmalar ile uygulamaya dökülmüş psikolojik yöntemler arasındaki bütünlüğün sağlanmasına izin vermeyen genel bir bölünmeye dayandırılmaktadır. Bu bölünme, laboratuvarlarda elde edilen sonuçlarla psikolojik danışma odalarına yansıyan müdahaleler arasında bir kopukluğun olması durumunu ortaya çıkarmıştır. Bölünmeden kaynaklanan bu boşluk, ilk kez 1958'de, psikoterapi tedavi tekniklerinden ortaya çıkan sonuçlarla birlikte deneysel olarak tedavilerin etkililiği üzerinde çalışan Wolpe tarafından doldurulmuştur. Wolpe'nin uygulamalarla desteklediği klinik psikoloji alanındaki deneyimlerinin başlangıcı, onun sonraki tedavi yöntemlerini detaylıca analiz ederek kontrollü değerlendirmelerle birleştirmesi, ilk zamanlarda psikologlar için muazzam bir tablo ortaya koymuştur. Bu çalışmalarla birlikte, oluşturulamamasından yakınılan bütünlük artık elde edilmeye başlanmıştır. Wolpe'nin çalışmaları, soyut ve indirgeyici (detaylı olmayan, yüzeysel) olmaktan ziyade, kesin sonuçları temel alan ve kendi eylemlerini haklı çıkaracak bir konumda olmuştur (Acierno vd., 1996).

Değerlendirme, özellikle son zamanlarda psikolojik danışma alanında üzerinde konuşulan bir konu haline gelmiştir. Kanada Eğitim Dergisi'nde hesap verebilirlikle ilgili yayınlanan özel sayıyla, ERIC/CASS "psikolojik danışmanlık alanında değerlendirme" konulu özel bir tartışmaya ev sahipliği yapmıştır. Bu doğrultuda çeşitli iller, okullarda rehberlik ve psikolojik danışmanlık çalışmaları için sonuç odaklı bir yaklaşımı resmen kabul etmiştir. Böylelikle sunulan psikolojik danışma hizmetlerine yönelik değerlendirmelerin artması söz konusu olmuştur. İlk bakışta, değerlendirme konusundaki bu ilginin artması, sağlam değerlendirme yaklaşımları kullanılmadığında bu durumun her anlamda maliyeti artırmaya yönelik çeşitli olumsuz durumları ortaya çıkardığını vurgulamak ve hesap verebilirlikle ilgili ideal bir pozisyonda psikolojik danışmanlık mesleğini konumlandırmak olarak görülmektedir. Fakat psikolojik danışmanlık mesleğinde, bu mesleğin sorumluluk noktasında gerçek manada o sorumluluğu yerine getirebilmesi için, çoğu psikolojik danışmanın değerlendirmeyi ele alma konusunda bazı soru işaretleri bulunduğu göze çarpmaktadır. Bu soru işaretleri ise; çoğu durumda, değerlendirme konusunun, psikolojik danışmanlığı yürütme çabalarının ayrılmaz bir parçası olarak görülmemesinden kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte psikolojik danışmanların yaptıkları çalışmaların tabiri caizse "tek tarafından sıkılmış ve sadece bir tarafı sağlam bir civata" benzetmesinde olduğu gibi, uzun vadeli ve verimli sonuçlar vermeyen, gelişigüzel biçimdeki bir yaklaşımı barındıran düşünce olarak kabul edilmesidir. Yani değerlendirmeyi ele alma biçimi, ileriye dönük ve verim sağlayıcı bir nitelik taşımadığı müddetçe psikolojik danışmanların sorumluluklarını yerine getirmeleri ve hesap verebilmeleri kolay olmayacak; bu konu sorun olmaktan çıkmayacaktır. Değerlendirmenin psikolojik danışma sürecine tamamı ile entegre olması, psikolojik danışmanlığın daha net sonuçlarla bir sonraki yüzyılda daha işe yarar olacağına bir göstergesi olarak görülmektedir (Hiebert, 1997).

Psikolojik danışmanlık mesleğinin güvenilir bir alan ve bilim dalı olarak devam etmesi için, paydaşların oluşan değişimi ölçülebilir bir şekilde ve iyileştirilmiş bir halde görmesi, bununla birlikte sonuçları gözden geçirmesi gereklidir. Psikolojik danışmanlık mesleği etkinliğini kanıtlayamadığında, sunduğu hizmetlere daha az ihtiyaç duyulma

olasılığıyla karşılaşması muhtemeldir. Bu noktada psikolojik danışmanların deneysel olarak kanıtlanmış terapötik müdahaleler konusunda hesap verebilir olmalarının çok önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Böylece hizmet sunulan bireyler ve diğer paydaşlar aldıkları hizmetin geçerliliğini, değerini ve etkinliğini güvenilir olarak algılayarak psikolojik danışma hizmetlerine yönelik olumlu tutum geliştirmektedir (Stone, 2012).

Terapötik müdahaleleri uygulama becerilerini güçlendirmek için psikolojik danışmanlar, etkililiği kanıtlanmış uygulamaların kullanılması gerektiğinin farkında olmalıdır. Bununla ilgili araştırmalar yapmak, müdahalelerin etkililiğini değerlendirmek hesap verebilirlik için bir koşul niteliği taşımaktadır. Aynı zamanda sonuçlar konusunda karşılaştırma yapmak standartları belirleme konusunda da büyük bir rol oynamaktadır. Araştırmalar, danışanların yararına olacak en iyi terapötik müdahalelerin ortaya konulmasına ve süreçte uygulanan müdahalelerin var olan değerinin kanıtlanmasına da olanak sağlamaktadır (Stone, 2012).

Gybers (2004, Akt. Edwards, 2009), 1920'lerden 2000'lere kadar hesap verebilirliğin evrimini izleyerek her on yılda, farklı yollarla hesap verebilirliğe nasıl odaklanıldığı üzerinde durmuştur. Bu süre zarfında,

(1) 1920'lerde standartların oluşturulması, psikolojik danışma ve rehberlik programlarının değerlendirilmesi üzerinde durulmuştur.

(2) 1930'lar standartların oluşturulmasına, psikolojik danışma ve rehberlik programlarının değerlendirilmesine odaklanmaya devam etmiştir. Bununla birlikte programların sonuçlarına ve etkililiğine bakılmaya başlanmıştır.

(3) 1940'lar program değerlendirme ihtiyacını vurgulamaya devam etmiştir. Aynı zamanda okul psikolojik danışmanlarının değerlendirme konusuna yönelik olarak nasıl eğitildiğine ve nasıl eğitilmesi gerektiğine bakmaya başlamışlardır.

(4) 1950'ler, okul psikolojik danışma ve rehberlik programlarının değerlendirilmesine vurgu yapmaya devam etmiştir. Bu programın daha fazla ve daha iyi değerlendirilmesi yönündeki talep ortaya çıkmıştır.

(5) 1960'larda Milli Eğitim Yasası'nın (NDEA) yürürlüğe girmesinin ardından eğitimcilerin daha fazla hesap vermek zorunda oldukları durum söz konusu olmuştur. Bu da psikolojik danışma ve rehberlik alanında hesap verebilirliği arttırmıştır. Bu dönemdeki tartışmalar da değerlendirme ihtiyacına ve eksikliğine odaklanmıştır.

(6) 1970'lerde, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin değerlendirilmemesiyle ortaya çıkan sonuçlar konusundaki farkındalıktan dolayı hesap verebilirliğe odaklanma artmıştır. Psikolojik danışma ve rehberlik programını geliştirmeye ve işleyişine yönelik kapsamlı sistematik yaklaşımlar ortaya çıkmaya başlamıştır.

(7) 80'lerde bütçe kesintileri nedeniyle hesap verebilirliğe olan yönelim daha da artmıştır. Hesap verebilirlik kaygısı artmış ve bu nedenle hesap verebilirlik

uygulamaları ile bunun eksikliği konusundaki araştırmalarda da artış meydana gelmiştir.

(8) 1990'lar ve 2000'ler, psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin çocukların ve ergenlerin gelişimi üzerindeki etkisini destekleyen araştırmalara yönelmiştir. Aynı zamanda bu araştırmaların eksikliğine odaklanarak iyileştirme çalışmalarını devam ettirmiştir.

Psikolojideki hesap verebilirlik, deneyselliğin ön plana çıkmasıyla ve klinik araştırmaların olmazsa olmazı olarak benimsenmesiyle birlikte, son zamanlarda önemli bir şekilde artmıştır. Bir zamanlar problemler açıkça belirtilmemiş, kategorilendirilmemiş olduğu için hesap verebilirlik konusuna yönelik bir dikkat çekicilik durumu da oluşmamıştır. Uygulanan tedavilerden sonra gerçekleşmesi beklenen değişimle ilgili yapılan tahminler, çok fazla bilgi olmadan yapılmıştır ya da zayıf bir nitelikte, rastgele bir şekilde olmuştur. Şimdi ise tedavi sonuçları çalışmalarında, bir hastanın mevcut rahatsızlığından diğer hastaya değişen ve gerekçe sağlayan, nedenleriyle birlikte ortaya konulabilen sonuçlarda büyük bir ilerleme kaydedilmiştir. Her bir durum için farklı değerlendirme sonuçlarının oluşturulması, bu sonuçların incelenmesi neticesinde yaşanan bu gelişmeler, bizlerin "şimdiki hesap verebilirlik iklimine" yönlendiren taleplerimizi çarpıcı bir şekilde artırmıştır. 80'li yıllardaki eğilimde de açıkça görüldüğü gibi, bireye sunulan hizmetlerde daha fazla hesap verebilirliğe yönelik ortak anlayış söz konusu olmuştur (Acierno vd., 1996).

Hesap Verebilirlikteki Etmenler (Bileşenler)

Klinik psikoloji ve psikiyatrideki hesap verebilirlik; (1) kapsamlı değerlendirmeler doğrultusunda tedavi seçimini, (2) deneysel olarak etkisi ortaya konan müdahalelerin kullanımını, (3) tedavi sırasında hastanın durumunun tekrar değerlendirilmesini içermektedir (Acierno vd., 1996). Daha önceki açıklamalar göz önüne alındığında, psikolojik tedavi uygulanacağı zaman hastanın sahip olduğu rahatsızlığın kapsamlı ve tam bir şekilde değerlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Özellikle, patolojik semptomlara, rahatsızlığın nedenine, rahatsızlığın devam etmesine sebebiyet verebilen durumlara, kişisel özelliklere ve geçmişe dikkat edilmelidir (Acierno vd., 1996).

Hastanın tedavi sürecinin sağlıklı bir şekilde ilerlemesi ve iyileşme oranının en üst düzeye çıkarılması için uygun tedavi yöntemi seçilerek tüm faktörlere dikkat edilmesi çok önemlidir. Bunun aksine, deneysel olarak doğrulanmış teknikler seçilse bile sadece bir alanın ölçülmesi, kapsamlı bir değerlendirme yapılmaması, hasta ve tedavi arasındaki uyumsuzluğu artırmaktadır. Aslında, birçok hastanın benzer semptomlar geçirmesi söz konusu olduğunda benzer tedavi yaklaşımlarından yararlanılmaktadır; ancak bu durum mevcut klinik sonuç araştırmasında önemli bir zayıflığı temsil etmektedir. Ne yazık ki, DSM-IV ya da DSM-V tanısal güvenilirliği arttırmak için çaba gösterirken, farklı özelliklere sahip ve rahatsızlıklarının nedeni çok çeşitli olan hastaların benzer tanıları almaları için inşa edilmiştir. Bu söylenilenin aksine,

yukarıdaki ilk paragrafta belirtilen alanların değerlendirilmesi, uzmanların kendilerini yanıtlan tanılama tuzağına düşmelerini engellemektedir.

Bütün bunlara ek olarak hesap verebilirlik, eğitimle ilgili olan konularda da çalışmaların yapıldığı bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Aşağıda, okullarda gerçekleştirilen hesap verebilirlik çalışmalarından ve uygulamalarından bahsedilmiştir.

Okullarda Hesap Verebilirlik

Hesap verebilirlik, 21. yüzyıl okul yapısını ve sistemini yöneten en önemli bileşendir. Okul müdürleri ve öğretmenler, hesap verebilirlik odaklı bir çevrede çalışmanın gerekli olduğunun farkındadır ve hesap verebilirlik boyutuna daha çok önem veren ortamda çalışmayı tercih etmektedir. Yirmi birinci yüzyıldaki okullarda çalışma yaklaşımları ve yenilikçi standartlar, öğrenci başarısını artırmak için okullarda çalışan her eğitimcinin izlediği yolu önemli ölçüde değiştirmiştir. Şu an ortaya çıkan manzaraya göre, hesap verebilirliğin geleneksel yöntemlerini yeniden düşünmek ve bu değişimin içerisinde yer almaya çalışmak bir gerekliliği oluşturmaktadır. Aynı zamanda okul psikolojik danışmanları dahil tüm eğitimciler için, öğrenci başarısını artırmak adına hesap verebilirliğin artık bir gereksinim haline geldiğinin altı çizilmeye başlanmıştır (Dahir ve Stone, 2003).

Kapsamlı bir okul PDR programı, iyi oluşturulduğunda ve sonuçları objektif bir şekilde değerlendirildiğinde hesap verebilirliği kolaylaştıran bir özellik taşımaktadır. Aynı zamanda bu program, okulun akademik misyonunun ayrılmaz bir parçasıdır. Öğrencilerden elde edilen çeşitli bilgiler, gözlemler doğrultusunda oluşturulan ve akademik, kariyer standartlarına dayalı kapsamlı okul PDR programları, sosyal/duygusal gelişimi ve tüm öğrenciler için öğrenme sürecini hem geliştirmekte hem güçlendirmektedir. Bunları hedef alan ve Amerikan Okul Psikolojik Danışmanları Derneği (ASCA) tarafından geliştirilen Ulusal Model şunları içerisinde barındırmaktadır:

- ✓ Tüm öğrenciler için büyük bir özen gösterilerek hazırlanmış eğitime adil erişim sağlamaktadır.
- ✓ Tüm öğrencilerin K-12 kapsamlı okul PDR programı sonucunda edinecekleri bilgi ve becerileri tanımlamaktadır.
- ✓ Tüm öğrencilere sistematik bir tarzda aktarılmaktadır.
- ✓ Elde edilen sonuçlara dayalı karar vermeyi temel almaktadır.
- ✓ Devlet destekli bir okul psikolojik danışmanı tarafından uygulanmaktadır (ASCA, 2012).

Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada gibi bazı ülkelerde eğitim ve öğretim teknolojisinde kullanılan bir terim olan K-12, üniversite gibi üst düzey öğrenim veren kurumlardan önce, devlet destekli okul düzeyleri için kullanılan kısa bir formdur. Bu dereceler anaokulu (K) ve 1. ile 12. sınıf (1-12) arasında değişmektedir. K-12 eğitim sistemiyle eski sistem karşılaştırıldığında, K-12 eğitim sisteminin avantajları şu şekilde özetlenebilir (Bigcas, 2016): (1) K-12 eğitim sistemi öğrencilere yeteneklerini

geliştirebilmeleri ve becerilerinin, ilgilerinin hangi alanlara yönelik olduğunu fark edebilmeleri için bunlara yeterli zaman tanıyan 12 yıllık bir programdan oluşmaktadır. (2) Öğrencileri 18 yaşında mezun eden sistem, mezuniyet sonrasında istihdam oluşturma, girişimciliği destekleme, orta seviyede beceri geliştirme ve yükseköğrenime hazır olma gibi öğrencilerin lehine olabilecek fırsatlar sunmaktadır. (3) Yeni eğitim sistemi, öğrencilere üç alanda seçim yapma şansı vererek (Örn. Akademik, Teknik-Mesleki-Gelişim ve Spor-Sanat) seçtikleri alanla ilgili olarak öğrencileri desteklemeyi, gerçek deneyim sağlayan eğitimler alarak uygulama yönüyle geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Amerika'da uygulanan etkili okul PDR programları, öğrenci başarısını destekleyen bir ortam oluşturmak için okul psikolojik danışmanı, ebeveynler ve diğer eğitimciler arasında işbirliğine dayalı olarak uygulanmaktadır. Buna ek olarak tüm öğrencilerin eğitim sürecine tam olarak katılmaları için fırsatlara ulaşabilmeyi ve müfredattan eşit düzeyde yararlanmalarını sağlamaktadır (ASCA, 2012). Okul psikolojik danışmanları, öğrencilerin becerilerine, onları doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyen farklı durumlara, öğrencilerde oluşan değişikliklere ve zamana odaklanmaktadır. Maksimum program etkililiğine ulaşmak için Amerikan Okul Psikolojik Danışmanları Derneği 1:250'lik bir okul psikolojik danışmanı-öğrenci oranını önermektedir. Yani 1 okul psikolojik danışmanının ilgilenmesi gereken en fazla öğrenci sayısı 250'dir ve okul psikolojik danışmanları zamanlarının %80'ini veya daha fazlasını doğrudan ve dolaylı hizmetlerde öğrencilerle harcamaktadır. Okul psikolojik danışmanları, eğitim ekibinin bir üyesi olarak yer almaktadır. Öğrencilerin gelişimini uygun şekilde desteklemek ve programın işlevsel bir şekilde yürütülmesi için liderlik, savunuculuk ve işbirliği becerilerini de kullanmaktadır.

Kapsamlı bir okul PDR programının çerçevesini oluşturan bileşenlerden biri de hesap verebilirliktir. Okul PDR programının etkililiğini ölçmek için psikolojik danışmanlar, öğrencilerin okul PDR programı sonucunda nasıl farklılaştıklarını belirlemek adına hem okulu hem de programdan elde edilen sonuçları analiz etmektedir. Okul psikolojik danışmanları, öğrenci başarısını, öğrencilerin derslere olan katılımını, öğrenci davranışlarını incelemek ve tüm öğrenciler için önleyici çalışmalarda bulunmak, bir sonraki eğitim-öğretim yılındaki sonuçları iyileştirmek için okul PDR programıyla ilgili değerlendirmelerini detaylı bir analiz süzgecinden geçirmektedir (ASCA, 2012). Bu analiz süzgecinin temelini oluşturan, hesap vermek için ön koşul niteliği taşıyan ve bunlarla birlikte hesap vermeyi kolaylaştıran ASCA modeli, tek bir basit soruyla psikolojik danışmanlar için hesap verebilirliği özetlemektedir (Accountability System, 2017, <https://www.spps.org/Page/25482>):

“Okul PDR programı sonucunda öğrencilerde hangi farklılıklar olmuştur?”

Okul psikolojik danışmanları küçük grup toplantısı, sınıf rehberliği ve büyük grup çalışmalarından sonra, ASCA modeline ve öğrencilerin ihtiyaçlarına karşı sorumludurlar. Bu sorumlulukla yukarıda verilen soruyu hep akıllarında tutarlar. ASCA modelinde hesap verebilirlik sisteminde üç temel unsur vardır: Bu unsurlar sonuç

raporları, okul psikolojik danışmanı performans standartları ve program denetimidir (Accountability System, 2017, <https://www.spps.org/Page/25482>).

(1) Sonuç Raporları

Okul psikolojik danışmanları, küçük grup çalışması veya sınıf rehberliği olsun, bir müdahale oluşturduklarında mutlaka veri toplamalıdır. Psikolojik danışmanlar, farklılıkları araştırmak için müdahalenin öncesinde ve sonrasında öğrencileri karşılaştırmayı amaçlamaktadır. Bu veriler aracılığıyla toplanan bilgiler sonuç raporlarında özetlenir. Psikolojik danışmanlar sonuç raporları oluştururken elde ettikleri verileri inceler. Bu veriler; Müdahale işliyor mu? Öğrenciler vermek istediğimiz beceriyi öğrendiler mi? Öğrenemedilerse müdahaleyi nasıl geliştirebiliriz?

(2) Okul Psikolojik Danışmanı Performans Standartları

ASCA modeli okul psikolojik danışmanları için standartları açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu standartlar, psikolojik danışmanlara performanslarını kendi kendine değerlendirme ya da diğerleri tarafından değerlendirilebilmeleri için bir araç sunmaktadır. Okul psikolojik danışmanları için belirlenmiş 13 “performans standardı” şu şekildedir:

- ✓ Profesyonel okul psikolojik danışmanı, okul psikolojik danışma programını planlar, organize eder ve sunar.
- ✓ Profesyonel okul psikolojik danışmanı, etkili PDR becerileri ve tüm öğrenciler için yapılandırılmış grup oturumlarının dikkatli bir şekilde planlanması yoluyla okul PDR müfredatını uygular.
- ✓ Profesyonel okul psikolojik danışmanı, bireysel planlama bileşenini, eğitim ve kariyer planlarının geliştirilmesi yoluyla bireyleri, öğrenci gruplarını ve ebeveynlerini veya velilerini yönlendirerek uygular.
- ✓ Profesyonel okul psikolojik danışmanı, bireysel ve küçük gruplarla rehberlik ve psikolojik danışma, konsültasyon ve yöneltme hizmetlerinin verilmesinden ve bu hizmetlerin etkin kullanılmasından sorumludur.
- ✓ Profesyonel okul psikolojik danışmanı PDR programının etkili uygulanabilmesi ve diğer eğitim programlarına da destek olabilmesi için sistem desteği almak için uğraşır.
- ✓ Profesyonel okul psikolojik danışmanı okul yöneticisi ile psikolojik danışma bölümü yönetim sistemini ve program eylem planlarını tartışır.
- ✓ Profesyonel okul psikolojik danışmanı, okul PDR programı için bir danışma kurulunun kurulmasından ve toplanmasından sorumludur.
- ✓ Profesyonel okul psikolojik danışmanı PDR programının yönünü ve odağını belirleyebilmek için verileri toplar ve analiz eder.
- ✓ Profesyonel okul psikolojik danışmanı, öğrencilerin okuldaki gelişimini düzenli olarak izler.
- ✓ Profesyonel okul psikolojik danışmanı PDR programını verimli olarak uygulamak için planlamayı iyi yapar ve zamanı iyi kullanır.
- ✓ Profesyonel okul psikolojik danışmanı PDR programının uygulama sürecinde ve sürecin sonunda sürecin nasıl işlediğine ilişkin değerlendirme yapar ve değerlendirme raporunu hazırlar.

- ✓ Profesyonel okul psikolojik danışmanı yıllık programın etkili uygulanıp uygulanmadığını kontrol eder.
- ✓ Profesyonel okul psikolojik danışmanı bir öğrenci avukatı, lider, işbirlikçidir.

(3) Program Denetimi

Program denetimi, rehberlik programının mevcut durumu hakkında kapsamlı hesap verme işlemidir. Okul psikolojik danışmanları, ilerlemelerini basit bir ölçekte değerlendirebilirler. Bu değerlendirme basitçe şu şekilde olabilir: Yapılmadı (yerinde değil), Devam Ediyor (başladı, ancak tamamlanmadı), Tamamlandı (ancak henüz uygulanmadı), Tamamen uygulandı.

Hesap verebilirlik, sistematik olarak öğrencilerin mevcut başarı hikâyelerinin altında yatan temel unsurları neden sonuç ilişkisi içerisinde irdeleyerek ortaya çıkarmayı, bu doğrultuda bilgi toplamayı, bu bilgileri kullanmayı ve analiz etmeyi sağlamaktadır. Aynı zamanda okul PDR programının okul başarısını destekleme yönünde elde edilen bilgilerle nasıl katkı sunacağını, bunlarla nasıl bir strateji geliştirileceğini ve etki oluşturulacağını göstermeyi sağlamaktadır. Hesap verebilirlik öğrenmeyi olumsuz yönde etkileyen ve okul ortamındaki tüm önemli unsurları içeren engelleri (öğretmen-öğrenci ilişkileri, sınıf ve okul iklimi, madde kullanımı, öğrencinin ailesiyle olan problemleri, dersler konusunda yaşanan problemler, uyum sorunları vb.) bütünüyle kaldırmak için, bu sorumluluğu aileyle, diğer öğretmenlerle, kurum müdürüyle, paydaşlarla paylaşmayı da içermektedir. Aynı zamanda hesap verebilirlik, öğrencilerin gelişiminin sağlanması ve okulun eğitim seviyesinin ilerlemesi adına belirlenen amaçlara ulaşmak ve başarı konusundaki eksiklikleri kapatmak için kasıtlı çabaların sonucudur (Dahir ve Stone, 2003). Aşağıda okullarda hesap verebilirliği sistematik bir hale getiren ve yapılan faaliyetlerin hesap verebilir olmasını sağlayan modellerden bahsedilmiştir.

M.E.A.S.U.R.E. Modeli

M.E.A.S.U.R.E. modeli yedi aşamadan oluşan, Amerikan Okul Psikolojik Danışmanları Derneği'nin (ASCA) hesap verebilirlik bileşenlerini destekleyen ve okul PDR programının etkili bir şekilde değerlendirilmesini sağlayarak daha yararlı, işlevsel hale getirilmesinde okul psikolojik danışmanlarına yardım eden bir modeldir (Dahir ve Stone, 2003).

M.E.A.S.U.R.E. akronim olarak oluşturulmuştur. Süreci oluşturan unsurları ise şöyledir:

- ✓ Mission (Misyon-Görev)
- ✓ Elements (Bileşenler)
- ✓ Analyze (Analiz)
- ✓ Stakeholders (Paydaşlar)
- ✓ Unite (Ortaklık-Birleşme)

- ✓ Reanalyze (Tekrar Analiz)
- ✓ Educate (Eğitmek)

Mission (Misyon-Görev)

İlk adım, okul PDR programının okulun misyonuna ve yıllık hedeflerine uyumunun sağlanmasıdır. Okul psikolojik danışmanları, 21. yüzyıl toplumunda ve ekonomisinde tamamı ile katılımcı bir rol oynama konusunda aktiftir ve her öğrencinin yüksek okul derecesi almasına yardım etme konusuna odaklanmaktadır. Okul aile birliğinin ve okuldaki öğretmenlerin, velilerin, idarecilerin katılımıyla ortak hedeflerin belirlenmesi, bunun programa yansıtılması gerekmektedir. Aynı zamanda öğrencilerin gelişim düzeyleri ve ihtiyaçları göz önünde bulundurularak program şekillendirildiğinde ve ilerleyiş sağlandığında hem öğrencilerin başarısı hem bir üst eğitim kurumlarına geçişte artışın sağlanması hem de bütünleşmiş bir okul ortamının oluşturulması mümkün hale gelmektedir.

Elements (Bileşenler)

Bir okulun başarısı, oluşan sonuçların çeşitli değerlendirme süreçlerinden geçirilerek iç ve dış paydaşlar için önemli olan bilgilerin paylaşılmasıyla oluşmaktadır. Özellikle yurt dışında okul sistemleri rutin olarak öğrencilerin akademik anlamdaki (not, devamsızlık bilgisi vb.) ve demografik bilgileri (öğrencinin ailesiyle ilgili bilgiler, öğrenciye ait bilgiler vb.) toplamakta ve depolamaktadır. Önemli olabilecek noktalar genellikle okulun rapor kartlarında, çeşitli dosyalama sistemlerinde bulunabilmektedir. Her okulda bu bilgileri kontrol etmekten, incelemekten ve sonuçlar doğrultusunda gereğini yapmaktan sorumlu, okulun mevcut durumunu iyileştirmede lider konumunda olan takım, tüm paydaşların etkilenebilecekleri önemli noktaları analiz ederek bahsedilen süreçleri takip etmektedir. Yani okul sistemi içerisinde doğrudan ya da dolaylı olarak etki oluşturabilecek her türlü kişiler ve durumlar (okul örüntüsü, veliler, öğrenci tutumları, okulda görevli bulunan personeller, öğretmenler, öğrencilerin devamsızlıkları, yaşanan problemler vb.) denetim altındadır ve birbirleriyle ilişkili olarak bunların incelemesi yapılmaktadır.

Analyze (Analiz)

Değerlendirmeye birlikte ortaya çıkan ayırt edici veriler ve bilgiler, yapılmak istenen faaliyetlerin ne düzeyde gerçekleştirildiği ve ne kadarlık bir verim alındığı konusunda fikir vermektedir. Aynı zamanda liseden sonra eğitime devam etmeyi tercih eden veya etmeyen öğrencilerin profilini daha iyi anlamaya yardımcı olmaktadır. Analizler ikincil (bir üst) seviyede eğitim gören öğrencilerin başarılarıyla ilgili incelemelerde bulunulmasını ve hedeflere ulaşma konusunda öğrencilerin kontrol edilmesini de sağlamaktadır. Bu aşamada cevabı aranan sorulardan bazıları şunlardır: (1) Başka hangi bilgileri bilmemiz gerekiyor? (2) Bu bilgiyi nasıl detaylı olarak ayrıştırıp inceleyebiliriz? (3) Ayrıştırdığımız bilgiyi nerde ve nasıl kullanırız? (4) Bu bilgiyi nasıl toplayacağız?

Stakeholders (Paydaşlar) - Unite (Ortaklık-Birleşme)

Okul psikolojik danışmanları, işbirlikçi bir çevre oluşturmada önemli bir role sahiptir. Müdürler de okulun geliştirilmesi konusuna dahil olması gereken kişileri bir araya getirmek için okul psikolojik danışmanının girişimini desteklemektedir. Takım oluşturma ve diğer paydaşlarla işbirliği yapmak, geçersiz olan çözümlerden kaçınma konusunda ortak sorumluluğun paylaşılmasıyla daha olumlu sonuçlar alınmasını sağlamaktadır. Bu sorumluluk paylaşılırken ve net bir sonuca götürecek davranışları ya da tutumları belirlerken dikkat edilmesi gereken noktalar şunlardır: (1) İstenilen sonuçları tanımlamak. (2) Ne tür bilgiye ihtiyaç duyulduğuna ve nasıl toplanacağına karar vermek. (3) Verilerin pozitif etki oluşturmaları için gerekli stratejileri tanımlamak. (4) Kimlerle işbirliği yapılacağına karar vermek. (5) Ortak bir anlayışa vararak birlikte hareket etmek.

Reanalyze (Tekrar Analiz)

Müdürler ve çeşitli idari kadrolardaki sorumlular, sonuçların paylaşılmasının ve ortaya konmasının önemini farkındadır. Tüm planlama modelleri, küçük başarılarından ya da büyük başarılarından bağımsız olarak çabalarımızı yeniden analiz etmemizi ve yeniden odaklanmamızı gerektirmektedir. Tekrar analiz, neyin en iyi olduğunu, neyin işe yaradığını ve neyin değiştirilmesi gerektiğini yakından incelememize yardımcı olmaktadır. Yeniden odaklanma, işe yarayan uygulamaların sayısını çoğaltmak ve işe yaramayanlar için yeni ya da farklı stratejiler geliştirmek anlamına gelmektedir.

Education (Eğitmek)

Belirli amaçlar doğrultusunda çalışmalarını yürütmek ve bu amaçlara odaklanarak çevresindeki kurumlarla, velilerle işbirliği yapmak müdürler ve psikolojik danışmanlar için çok önemli bir sorumluluktur. Okulun mevcut eğitim düzeyinin iyileştirilmesindeki çalışmaların olumlu etkisini göstermede de hem müdürler hem psikolojik danışmanlar ortak hareket etmektedir. Verimli bir şekilde yürütülmüş ve bilgi-değerlendirme-iyileştirme noktalarına önem veren okul PDR programının sonuçlarını önemli paydaşlara duyurmak, hesap verebilirlik modelinde yaşamsal bir adımdır ve başarı için önemlidir. Hesap verebilirliğin sağlanması için bu adım, önemli olan konuların üzerinden geçirilerek önlem alınması, gerektiğinde paydaşlara üstlerine düşenleri yapmaları konusunda eğitimler verilmesi ve okulun misyonu için gerekli görülen sonuçların sorumluluğunun paylaşılması gibi durumları içerisinde barındırmaktadır.

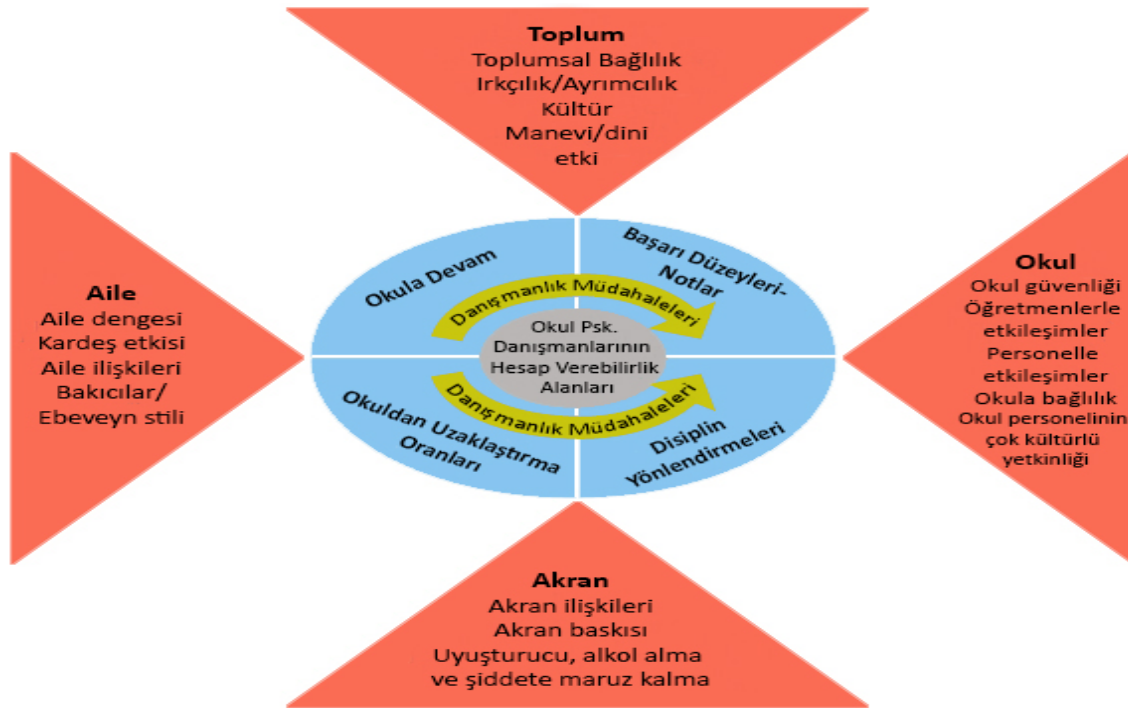
Okul Psikolojik Danışmanları İçin Hesap Verebilirliğin Dört Önemli Alanı

Okul psikolojik danışmanları, geleneksel olarak okul PDR programlarının etkisini değerlendirmek ve belirlemek için süreç ve algı temelli olarak elde edilen bilgileri kullanmışlardır. Bazılarının, bunları hesap verebilirliğin net sonuçlar ortaya koyamayacak ölçülerini görmesine karşın, bu bilgiler psikolojik danışmanların çalışmalarını hakkında yararlı bilgiler sağlayabilmektedir. Ancak, özel mesleki

faaliyetlerin başarı eksikliklerini kapatmaya ve öğrenci başarısını desteklemeye nasıl katkıda bulunduğunu gösterememektedir. Bu net sonuçlar ortaya koyamayacak hesap verebilirlik ölçütleri, genellikle, tüm öğrenciler için akademik başarıyı artıran ampirik verileri göstermek için denetim yapan müfettişlerin, okul yönetim kurulu üyelerinin ve diğer denetleyici kurumların gözünde “öylesine veriler” olarak yorumlanmaktadır. Bu ölçüler tek başına müdahalelerin etkinliğini değerlendirmek için yeterli değildir (ASCA, 2012). Benzer şekilde okul psikolojik danışmanlığı müdahaleleri ile başarı verileri (Örn. not ortalamaları, mezuniyet oranları, okulu bırakma oranları, tüm sınıfları geçme vb.) veya davranışsal veriler (Örn. disiplin yönlendirmeleri, devam oranları vb.) arasında da korelasyonel bir ilişki göstermek için yeterli değildir. Bu sebeple; kapsamlı sonuçların oluşturulması, tam manasıyla hesap verebilirliğin işe koşularak etkili geri dönütlerin alınması ve hesap verebilirliğin sağlam bir temel üzerinde inşası için 4 önemli alan bulunmaktadır (Bemak, Williams ve Chung, 2014):

- ✓ Başarı düzeyleri-Notlar (Grades),
- ✓ Okula devam (Attendance),
- ✓ Disiplin yönlendirmeleri (Disciplinary Referrals),
- ✓ Okuldan uzaklaştırma oranları (Suspension Rates).

Aşağıda yer alan Şekil 1, bahsedilen bu dört alan arasındaki dinamik etkileşimi, okul psikolojik danışmanının rolünü ve işlevini göstermektedir (Bemak vd., 2014).

Şekil 1. Okul Psikolojik Danışmanları İçin Dört Önemli Hesap Verebilirlik Alanı ve Bu Alanlarla İlişkili Olan Diğer Unsurlar

Şekil 1’de görülen okul psikolojik danışmanları için dört önemli hesap verebilirlik alanı aşağıda ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Başarı Düzeyleri-Notlar (Grades)

Her ne kadar öğrencilerin öğrenip öğrenmediklerini veya hangi düzeyde kazanımlara sahip olduklarını anlamak için birçok yol bulunsa da “Okullarda Hesap Verebilirlik” başlığı altında bilgi verilen K-12 okul bölgelerinin çoğu, öğrenci başarılarını harf kodlarıyla (Örn. A'dan F'ye), puanlarla, tanımlayıcılarla (Örn. “ilerleme yok” ile “sınıf düzeyi beklentilerinin ötesinde”), yüzde olarak veya not ortalaması olarak öğrenci başarısını ölçmekte ya da tanımlamaktadır (Bemak vd., 2014). NCLB (No Child Left Behind-Geride Hiç Çocuk Kalmamasın) Yasası'na göre, notlar öğrenci başarısının güçlü bir göstergesidir ve genellikle standart test puanlarıyla ilişkilidir. Öğretmenler tarafından kullanılan derecelendirme sistemlerinin kullanımı ve etkinliği ile ilgili yapılan sonuç araştırmaları arasında tutarlı bir durum saptanamamıştır. Ayrıca not verme uygulamalarında kullanılan ölçütlerin geçerliliği açısından derecelendirme sistemleri büyük ölçüde değişmektedir (Thorsen ve Cliffordson, 2012). Bazı çalışmalar, okul psikolojik danışmanlarının başarısız öğrencilerin notlarını etkileyebileceğini, öğrencilerin notlarını olumlu seviyelere çıkarabilmeleri için psikolojik danışmanlar destek sağladığında dikkate değer nitelikte gelişmelerin olabileceğini göstermektedir. Öğrencilere sunulan eğitim hizmetinin amacına ulaşması ve olumluya dönük bir hesap verebilirlik sürecinin işlenmesi için öğrencilerin notları önemlidir. Bu nedenle, öğrencilerin notları, öğrencilerin akademik olarak gelişmelerine yardımcı olacak okul PDR programı ve müdahaleleri için birincil hedef olmalıdır.

Okula Devam (Attendance)

Araştırmalar eğitim-öğretim hizmetlerine katılabilecek her yaştan öğrencinin okula sürekli olarak devam sağlamanın, öğrenci başarısı ile doğrudan ilişkili olduğunu göstermiştir. Örneğin, öğrencilerin başarısındaki artışlar, okulu bırakma oranlarındaki azalmalar, sınav notlarındaki ve standart test puanlarındaki artışlar, matematik ve okuma yeterlilik düzeyinde yükselme, bir üst kademe eğitime geçişte artışın olması okula düzenli bir şekilde devam konusuyla orantılı olan durumlardır. Aslında, okula devam akademik başarıyı etkileyen en büyük faktör olarak da karşımıza çıkabilmektedir. Okula devam anlamında büyük sıkıntılar yaşayan ve devamsızlığı neredeyse alışkanlık haline getirmiş olan öğrencilerin,

- ✓ Sürekli olarak yerinde sayarak daha sonraki düzeylere ulaşamama,
- ✓ Düşük notu hep tekrarlama,
- ✓ Düşük akademik başarı düzeyine sahip olma,
- ✓ Okuldan ayrılma,
- ✓ Riskli davranışlarda bulunma,
- ✓ Başarıyı ya da öğrenme eksikliklerini değerlendirmeye dönük testlerden kötü puan alma,
- ✓ Uzaklaştırma cezası alma gibi birtakım olumsuz durumlarla karşılaşması çok muhtemeldir (Bemak vd., 2014).

Her okul psikolojik danışmanın, devamsızlıktaki bu değişiklikleri ölçmek, öğrencilerin kronik hale gelen devamsızlık kalıplarını belirlemek ve bunlarla ilgili müdahale seçenekleri oluşturmak için büyük bir sorumluluk üstlenmesi gerekmektedir.

Disiplin Yönlendirmeleri (Disciplinary Referrals)

Öğrenci disiplini, öğrenme-öğretme sürecinin çekirdeği sayılabilecek temel bir unsurdur. Eğer okul veya sınıf iklimi, öğrencilerin yanlış davranışlarıyla sürekli kesintilere uğrayarak güvensiz veya sağlam olmayan bir yapıya bürünürse, öğrenciler etkin bir şekilde öğrenememektedir. Bu olumsuz durumun ortaya çıkardığı etkilerin önüne geçildiğinde,

- ✓ Sınıf içi iletişimdeki kesintilerin daha aza inmesi,
- ✓ Derslere olan akademik katılımında artış,
- ✓ Öğrencilerin konsantrasyon ve motivasyon seviyelerinde artış,
- ✓ Yükselen notlar ve sınav sonuçları,
- ✓ Daha güvenli bir öğrenme çevresi,
- ✓ Azalan stres,
- ✓ Hem öğretmenlerle hem de okulun diğer çalışanlarıyla daha yakın bir ilişki geliştirme gibi avantajlar elde edilmektedir.

Okuldan Uzaklaştırma Oranları (Suspension Rates)

Öğrenci disiplini, özellikle öğrencilerin kısa süreliğine de olsa okuldan uzaklaştırılması, öğrenci başarısını olumsuz yönde etkilemektedir. Konuyla ilgili yapılan araştırmalar, çeşitli sebeplerle okuldan uzaklaştırılan öğrencilerin;

- ✓ Okulu bırakma olasılığının daha yüksek olduğunu,
- ✓ Fiziksel kavgalara bulaştığını, silah taşıdığını, sigara içtiğini, alkol ve diğer uyuşturucu maddeleri kullandığını ve cinsel ilişkiye girdiğini,
- ✓ Tekrar okuldan uzaklaştırma alma olasılığının arttığını,
- ✓ Düşük akademik başarıya sahip olduklarını ve daha yavaş akademik ilerleme oranları sergilediklerini,
- ✓ Gelecekteki antisosyal davranış oranlarını artırdığını,
- ✓ Düşük öz yeterliğe ve akademik katılıma yol açtığını göstermektedir.

Hepsi birlikte ele alındığında bu sonuçlar, öğrenci disiplininin, özellikle okuldan uzaklaştırma kararı almış olan öğrencilerin ele alınmasının, başarı açığını azaltmak için çok önemli olabileceğine dair ikna edici kanıtlar sağlamaktadır. Çoğu okul, uzun süreli olarak tuttuğu öğrenci veri ve bilgi sistemlerinde, okuldan uzaklaştırma ve diğer disiplin verilerini takip ettiği için, okul psikolojik danışmanları okuldan uzaklaştırma oranlarındaki değişiklikleri ölçmek için yeterli dokümana sahiptir. Temel verilere ve bilgilere sahip olmak, okul psikolojik danışmanlarının elde ettikleri sonuçları zamanla karşılaştırmasını ve okul disiplin uygulamalarındaki farklılaşmaları daha yakından incelemesini sağlamaktadır (Bemak vd., 2014).

Örneğin bir şehirdeki lisede çalışan okul psikolojik danışmanı, okul kurallarına uymamaktan, sınıftaki olumlu iklimi bozduğundan ve yasak olduğu halde telefon gibi çeşitli iletişim cihazlarını kullanmaktan ötürü okuldan uzaklaştırma cezası alan farklı Afro-Amerikan erkeklerini 3 yıl boyunca gözlemlemiştir. Okul psikolojik danışmanı, bu öğrencilerin disiplin cezalarını araştırmak için okul ikliminden sorumlu ekiple bir araya gelmiştir ve öğrencilerin okuldan uzaklaştırılmalarının kısmen kişilerarası ve kültürel yanlış anlamalarla birlikte, okul personelinin tutumları ile açıklanabileceğini belirlemiştir. Buna karşılık, okul psikolojik danışmanı sınıf yönetimi için kültürel olarak bahsedilen konuyla ilgili çeşitli profesyonel gelişim seminerleri planlayarak öğretmenlere sunmak için diğer okul personelleri ve yerel bir üniversitedeki öğretim üyeleri ile işbirliği içinde çalışmıştır. Seminerler, öğretmenlerin sınıf ortamını etkili bir şekilde düzenlemelerine ve öğrenci davranışları konusundaki sorunlar noktasında, durumun hem okuldan uzaklaştırmaya hem disiplin cezalarına gitmeden sınıfı nasıl yönetebileceklerine dair özel bir vurgu yapmıştır. Seminerler ayrıca, okul personeline istenmeyen önyargıları tanımayı, izlemeyi ve ele almayı da öğretmiştir (Bemak vd., 2014).

Yukarıda bahsedilen “Başarı Düzeyleri-Notlar”, “Okula Devam”, “Disiplin Yönlendirmeleri” ve “Okuldan Uzaklaştırma Oranları” ndan oluşan dört önemli alan, eğitim paydaşlarının akademik performans üzerinde bir etkiye sahip olarak ortaya koyabilecekleri ve tanımlayabilecekleri faktörlerdir. Aynı zamanda bu dört alan, tüm paydaşların profesyonel veya kişisel rollerine bakılmaksızın kolayca fark edebilecekleri ve yorumlayabilecekleri basit, anlaşılır bir çerçeve sunmaktadır.

Okul psikolojik danışmanlarının bu alanlardan yararlanması, sadece okul psikolojik danışmanlarının çalıştığı okulun misyonuyla uyumlu olduğunu göstermek konusunda değil; aynı zamanda okulun başarı eksikliklerini giderme, tüm öğrenciler için akademik başarıyı herhangi bir paydaşın tanıyabileceği ve kabul edebileceği şekilde teşvik etme konusunda da önemli bir rol oynayacaktır. Aşağıda ABD’de okul psikolojik danışmanın karşılaştığı bir vakadan hesap verebilirliğin de göstergesi olabilecek bir kesit sunulmuştur.

Vaka Analizi

Miguel, öğretmenlerin çok parlak olarak nitelendirdiği; ancak bu parlaklığını yeterince uygulamaya dönüştürmeyen altıncı sınıf öğrencisidir. Öğretmenleri, notlarının son zamanlarda düştüğünü ve okul yılının ilk yarısından farklı olarak ödevleri tamamlamadığını gözlemlemektedir. Ayrıca haftada en az iki kez okula geç gelmektedir; ayda ortalama iki gün hiç okula gelmemekte ve öğretmenleriyle yüksek sesle tartıştığı, öğretmenlere itaatsizlik ettiği için iki kez okul psikolojik danışmanına sevk edilmiştir (Bemak vd., 2014).

Okul psikolojik danışmanı, Miguel’in ailesiyle görüşmüş ve babasının son zamanlarda bütçe kısıtlamaları nedeniyle orta düzeydeki yönetim işini kaybettiğini, bu durumun ailesinde büyük bir strese neden olduğunu öğrenmiştir. Miguel’in annesi, ağlayarak

kendilerinin 10 yıl önce ilçeye nasıl taşındıklarını anlatmıştır ve şimdi çok zor, aynı zamanda acı verici bir durumla karşı karşıya olduklarından bahsetmiştir. Öğretmenler Miguel hakkında annesine soru sorduğunda, okul psikolojik danışmanı, ilçenin ciddi bir ekonomik kriz yaşadığını öğrenmiştir. Psikolojik danışman, benzer durumlardaki diğer öğrencilerin not, derse katılım anlamında sorunlar yaşadıklarını, disipline yönlendirilen ve ani, atipik problemler yaşayan öğrencilerin arttığını gözlemlemiştir. Yukarıda verilen Şekil 1, Miguel'in ve diğer öğrencilerin okul performansı ve davranışlarındaki gerilemeye bağlı olarak dört alanı etkileyen ekolojik sorunların yansımalarını göstermektedir. Miguel, ailesiyle birlikte, kötüleşen maddi bir durumla karşı karşıya kalmış ve sonrasında bu durumdan dolayı stres yaşamıştır. Son zamanlarda, herkesin mali sorunlarının sebebi olarak toplumdaki Latin akranlarından gelen ayrımcı yorumlar nedeniyle de çok üzgün olduğunu okul psikolojik danışmanı ile paylaşmıştır. Ayrıca Miguel, iki öğretmenin "her zaman bu toplulukta yaşamış olan insanlar"ın işlerini sürdürmeyi hak ettiklerini, diğer insanlardan farklı ve önde olduklarını ifade eden ırkçı ve ayrımcılık taşıyan düşüncelerini farklı sınıflarda açıklamalarına üzülmüştür. Miguel'in yaşamının, dört alanla kesişen sosyokültürel, tarihsel, sosyopolitik ve psikolojik alanlardaki dinamik etkileşimi, okul psikolojik danışmanının rolü ve işlevi açısından büyük öneme sahiptir (Bemak vd., 2014).

Okul psikolojik danışmanı, ekolojik perspektifi göz önünde bulundurarak öğretmenler tarafından belirlenen altı öğrenci için, evde stresle karşılaşanlara ve ebeveynlerinin işten çıkarılmaları sonucu kötü akademik performans gösterenlere ilişkin bir gruba yönelik psikolojik danışma programı oluşturmuştur. Grupla psikolojik danışma programı, psikolojik iyi oluşu akademik performansla bütünleştiren Akademik Başarı Güçlendirme Grupları (Empowerment Groups for Academic Success-EGAS) Modeli'ni izlemiştir. EGAS Modeli kullanılarak danışma hizmeti alan Miguel ve arkadaşları, hem kişisel hem de akademik olarak kendilerini etkileyen kişisel, sosyal, akran ve aile sorunlarını tartışmışlardır. Okul psikolojik danışmanı, 8 haftalık grupla psikolojik danışma müdahalesinin Miguel'e ve akranlarının akademik başarılarına, davranışlarına etkisini ön test-son test kullanarak ölçmeye karar vermiştir. Okul psikolojik danışmanı, öğrencilerin grupla psikolojik danışma programına katılmalarıyla birlikte, hepsinin okula devamlarını ve bu konudaki gayretlerini, ödev tamamlama oranlarını, sınıf notlarını, test puanlarını ve davranışsal yönlendirmeleri geliştirip geliştirmediklerini ölçebilmektedir.

Hesap verebilirlik yapısının dört önemli alanından yararlanarak ve akademik başarıya odaklanan bir psikolojik danışma modelini işe koşarak okul psikolojik danışmanı, Miguel ve diğer beş öğrencinin notları, derslere olan katılımları, disiplin başvuruları ve okuldan uzaklaştırılma durumları açısından verileri incelemiştir. 8 haftalık grupla psikolojik danışma oturumlarından sonra Miguel, kişisel ve kişilerarası büyümeyi göstermeye başlamıştır. Öğretmenleri, Miguel'in ödevlerini düzenli olarak yaptığını, son 4 hafta boyunca sadece bir kez geç kaldığını, hiç disipline yönlendirilme gibi bir durumla karşı karşıya kalmadığını ifade etmişlerdir. Diğer öğrencilerin disiplin başvurularından 3'ü de her hafta gerçekleştirilen ilk 4 danışma oturumu boyunca sıfıra

düşmüştür. Bu grupta hiç okuldan uzaklaştırılma durumu söz konusu olmamıştır. Okul psikolojik danışmanı, verileri bir toplantıda müdür ve diğer çalışanlarla paylaşmıştır. Bunun sonucunda, psikolojik danışmanın okulda daha fazla grupta psikolojik danışma oturumu gerçekleştirmesi ve oluşturulan gruptaki öğrenciler hakkında veri toplamaya devam etmesi istenmiştir.

Türkiye’de Hesap Verebilirlik Çalışmaları

Ülkemizde hesap verebilirlik konusunda eğitim alanında, kamu yönetiminde, yargısal konularda, sağlık sektörü vb. ile ilgili konularda gerçekleştirilen uygulamalar incelenerek çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Aşağıda bunlarla ilgili yapılan çalışmalara yer verilerek “eğitim dışındaki diğer alanlarda yapılan çalışmalar”, “eğitim alanında yapılan çalışmalar” ve “PDR alanında yapılan ve yapılabilecek çalışmalar” olmak üzere üç alt başlık halinde mevcut çalışmalar aktarılmıştır.

Eğitim Dışındaki Diğer Alanlarda Yapılan Çalışmalar

Demirkıran, Eser ve Keklik’in (2011) gerçekleştirdikleri çalışmada, hesap verebilirlik ilkesi ve bilgi edinme hakkı kapsamında 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nun uygulama sonuçlarının incelenerek ortaya konması amaçlanmıştır. İki bölümden oluşan çalışmanın ilk kısmında hesap verebilirliğin kamu yönetiminde nasıl ortaya çıktığı ve şeffaflıkla nasıl bir bağlantısı olduğu üzerinde durulmuştur. İkinci kısımda ise bilgi edinme hakkının ve kanunun uygulanmasına dönük analizlerde bulunulmuştur. Elde edilen bulgular neticesinde kanunun 2004-2011 arasındaki 7 yıllık uygulama süreci incelenerek 2011 yılına kadar işleyişi ile ilgili genel bir sonuca ulaşmaya çalışılmıştır. Yapılan analizlere göre 2003 yılında yürürlüğe giren Bilgi Edinme Hakkı Kanunu’nun uygulamasında artarak olumlu yönde devam eden gelişmelerin ortaya çıktığı sonucuna ulaşılmıştır.

Eryılmaz ve Biricikoğlu’nun (2011) “Kamu Yönetiminde Hesap Verebilirlik ve Etik” adlı çalışmasında bir dönem kamu sektörüne karşı duyulan güvenin sürekli olarak azalmasıyla bu durumun üstesinden gelebilmek için hesap verebilirliğin ve etiğin önem kazanmasının ele alındığı görülmektedir. Ele alınan etik, kişinin içindeki kontrolü ve sorumluluğu vurgulamakta; hesap verebilirlik ise dışarıdan kişiye yönelik olarak bir denetleme sürecini vurgulamaktadır. Çalışmanın temel amacını bahsedilen bu hesap verebilirlik ve etik kavramları arasındaki bağlantıyı açıklamak ve yaşanan güvensizliği giderme noktasında iki kavramın da ne gibi sorumluluklar üstlendiklerini ortaya koymak oluşturmaktadır.

Gülener (2011) yaptığı çalışmasında hesap verebilirliği yargı bağımsızlığını güçlendirici bir sistem olarak ele almış ve Türk yargı sistemini incelemiştir. Yargının hesap verebilir nitelikte olması için sarf edilen gayretlerin temelini, yerine getirilen işlevin daha şeffaf ve denetlenebilir tarzda olmasını sağlamak oluşturmaktadır.

Araştırmada yargılamaların açık bir biçimde gerçekleşmesinin, kararlara ilişkin temyiz yollarının açık olmasının, hâkimlerin çeşitli disiplin işlemlerine tabi kılınmasının ve performanslarının çeşitli kriterlere göre ölçülmesinin yargının eylem ve işlemlerinin hesabını vermesi için yeterli olmadığı üzerinde durulmuştur. Yargıda farklı hesap verebilirlik modelleri kullanılsa da zaman zaman bunlar yetersiz kalmaktadır. Özellikle yargının doğrudan halka hesap vermesi gerektiğinin önemi ifade edilerek yurt dışında bununla ilgili çeşitli hesap verebilirlik modellerinden yararlanılması gerektiği vurgulanmıştır.

Çınar (2015) çalışmasında, hesap verebilirlik ilkesinin özel ve kamu hastanelerinde uygulamaya döküldüğünde bunun kurumun performansı üzerinde nasıl bir etki oluşturduğunu incelemiştir. İstanbul'da çalışan, kamuda ve özel hastanelerde görevli yöneticilerden elde edilen bulgulara göre, hesap verebilirlik ilkesinin paydaş katılımını pozitif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Aynı zamanda hesap verebilirlik ilkesinin kurumsal performans üzerinde kısmen etkisi olduğu ve kurumsal performans ilişkisinde paydaş katılımının ara değişken rolünde olduğu sonucu elde edilmiştir.

Eğitim Alanında Yapılan Çalışmalar

“Okullarda Hesap Verebilirlik Politikaları: Bir Yapısal Eşitlik Modelleme Çalışması” isimli doktora tezinde Erdağ (2013), hesap verebilirliği bir kavram olarak ele almış, yönetim bağlamında ve eğitim konusunda hesap verebilirlik kavramlaştırmaları üzerine eğilmiştir. Ayrıca eğitimde yer alan bürokratik hesap verebilirlik modeli, performans hesap verebilirliği modeli, piyasa hesap verebilirliği modeli ve profesyonel hesap verebilirlik modeli üzerinde durmuştur. Tezinde, veri toplama aracı olarak hesap verebilirlikle ilgili çeşitli ölçekleri kullanmıştır. Elde edilen sonuçlarda okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin, akademik başarının artırılmasına yönelik sosyal çevreye hesap verme zorunluluğu hissetmedikleri; ancak okul paydaşlarına düşük ve bürokrasiye karşı yüksek derecede hesap verme zorunluluğu hissettikleri ortaya çıkmıştır. Yine elde edilen diğer sonuçlar arasında hesap verme zorunluluğu duygularının okul türü, okul kademesi, branş, kıdem ve eğitim durumlarına göre değişmediği, müdür yardımcıları ve öğretmenler karşılaştırıldığında müdür yardımcılarının okul paydaşlarına daha üst derecede hesap verme zorunluluğu hissettikleri, erkek okul yöneticilerinin ve öğretmenlerin kadınlara kıyasla okul paydaşlarına daha yüksek derecede hesap verme zorunluluğu hissettikleri yer almaktadır.

Yüksel (2013) öğretmen yetiştirmede hesap verebilirlik bağlamında KPSS sonuçlarını değerlendirmeye dönük bir araştırma yürütmüştür. Çalışmada üniversitelerin KPSS eğitim bilimleri testi başarı düzeyleri incelenerek bu sonuçların hesap verebilirlik anlamında kullanılıp kullanılmayacağına ilişkin değerlendirmelerin yapılması amaçlanmıştır. Bu sebeple KPSS'de ilk beş ve son beş sırada bulunan üniversitelerin ÖSS giriş puanı ile öğrencilerin KPSS eğitim bilimleri testinden aldıkları puan ortalamaları arasında bir ilişkinin olup olmadığı araştırılmıştır. ÖSS giriş puanı ile KPSS Eğitim Bilimleri Testi ortalamaları arasında düşük düzeyde bir korelasyon olduğu görülmüştür. Buradan hareketle, daha yüksek puanla öğrenci alan programlardan

mezun olan öğrencilerin benzer başarıyı KPSS Eğitim Bilimleri Testinde gösteremedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Bülbül ve Demirbolat (2014) Türk Milli Eğitim Sistemindeki hesap verebilirlik uygulamalarıyla ilgili olarak eğitim yöneticilerinin, denetçilerin ve sendika yöneticilerinin görüşlerini incelemeye dayalı bir çalışma yürütmüşlerdir. Araştırmacı tarafından geliştirilen ve çalışmada kullanılan 5-S Hesap Verebilirlik Modelinde yer alan ve alt ölçekler olarak kabul edilen sorumluluk, standartlar, saydamlık, sağlama ve sorgulayıcılık bileşenlerinin aralarındaki ilişki incelenmiştir. Bu doğrultuda pozitif ve orta düzeyde bir ilişki elde edilmesinden dolayı bu bileşenlerin birbirleriyle uyumlu bir birliktelik içinde oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Genel olarak bulgulara bakıldığında ise eğitim sisteminde hesap verebilirlik konusuyla ilgili çoğu uygulamanın yetersiz seviyede kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcı görüşleri arasında görev, cinsiyet, yaş, kıdem ve eğitim düzeyi değişkenlerine göre hesap verebilirlikle ilgili anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür.

Bakioğlu ve Salduz'un (2014) gerçekleştirdikleri çalışmada öğretmenlerin hesap verebilirliklerinin öğrencilerin akademik başarılarına nasıl etki ettiğini inceledikleri görülmektedir. Çalışmada öğretmenlerin kimlere hesap verdikleri, niçin hesap verdikleri, hesap verebilirliği sağlamak için ne gibi çalışmalar yaptıkları vb. konular irdelenmiştir. Araştırmacılar tarafından geliştirilen Öğrencinin Akademik Başarısı Hakkında Öğretmenlerin Hesap Verebilirliklerini Değerlendirmeleri Anketi yoluyla veri toplanmıştır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin genelini kendilerini hesap verebilir bir yapıda niteledikleri ve hesap verebilirliğin kendilerinin motivasyon düzeyini arttıracaklarını ve mesleki becerilerini destekleyerek geliştiren bir unsur olarak gördükleri ortaya çıkmıştır. Aynı zamanda öğretmenler hesap verme sorumluluklarıyla ilgili olarak ilk önce sınıf içindeki performanslarına, sonrasında ise merkezi sınav sonuçlarına göre kendilerini sorumlu hissettirmektedirler. Öğretmenler benzer şekilde hesap verebilirlikleri gereği kendilerini değerlendirmek için ilk önce uyguladıkları öğretim yöntemlerinin etkililiğini, ikinci olarak önceden belirledikleri hedefe ulaşma düzeylerini dikkate almaktadır.

Öntaş ve Atmaca'nın (2016) gerçekleştirmiş oldukları çalışma, hesap verebilirlik ve neoliberalizm ile bağlantılı olarak eğitim ve ideoloji konularında bu ilişkiyi ortaya koymaya dönüktür. Neoliberalizm, devletin bireylerin daha rahat ve konforlu bir çevrede yaşamaları için yapabileceklerini yeterince yapmaması, test sonuçlarına göre bireylerin sıralaması yapılarak karşılaştırmalarda bulunması, girişimci özellikte olan bireylerin daha fazla desteklenmesi gerektiği konularda ortaya atılan eleştirilerle ön plana çıkmıştır. Hesap verebilirliğin eğitimle olan bağlantısıyla ilgili olarak belirli bir hiyerarşik düzenin devamlılığının olması gerektiği üzerinde durulmuştur. Bununla birlikte hesap verebilirliğin yetiştirilen insanların niteliğinden, donanımından, sahip oldukları becerilerden sorumlu bir yapı sergilediği üzerinde durulmuştur. Aynı zamanda belirlenen amaçlara ne düzeyde ulaşılabilirdiğinin sorgulanması, eğitim-öğretim faaliyetlerindeki verimin artırılması, öğrencilerin akademik ve sosyal yönden

gelişimlerinin daha yüksek düzeylere çıkarılması konusunda hesap verebilirliğin bir sorumluluğu üstlendiği ifade edilmiştir.

Gündüz ve Göker (2017) hesap verebilirliğin eğitim ve denetim sürecine ne şekilde aktarıldığını belirlemek ve ilkelerini gün yüzüne çıkarmak, dünyada yer alan farklı hesap verebilirlik ve şeffaflık uygulamalarını tartışarak eğitim sisteminin nasıl bir yapıyla şekilleneceğini ortaya koymak adına “Eğitim Denetimi Sürecinde Hesap Verebilirlik ve Şeffaflık Uygulamaları” isimli çalışmayı ortaya koymuşlardır. Eğitim alanında yer alan hesap verebilirlik sistemleriyle ilgili olarak çalışmada şunlar üzerinde durulmuştur: yasa ve yönetmeliklere uygunluk, mesleki normlara uyum, çıkarılan (kullanılan) sonuçlar. Hesap verebilirlik konusu farklı sistemlerde olduğu gibi eğitim sisteminde çok önemli bir özelliği oluşturmaktadır. Şeffaflık da hesap verebilirliği destekleyici bir faktördür. Günümüzde e-devlet uygulamalarının daha da gelişmiş bir yapı kazanmasıyla birlikte bilgi alma sistemlerinin kullanılarak performansla ilişkili bilgilerin kolay erişilebilir olması da hesap verebilirliğe katkıda bulunmaktadır.

Erdağ ve Karadağ (2018) Türkiye’de okullar üzerindeki hesap verebilirlik baskılarını ve okulların bu baskılara ne düzeyde tepki verdiklerini ortaya koymaya çalıştıkları bir çalışma yürütmüşlerdir. Bu çalışmada hesap verebilirlik uygulamalarının işe koşularak okullardaki eğitimin ve eğitim sürecinin istenilen yönde olup olmadığını kontrol eden bir mekanizmanın olduğundan bahsedilmiştir. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre araştırmaya katılanların hesap verebilirlik düzeyleri kıdem, eğitim düzeyi, çalıştıkları okul kademesi, branşları, okul türü değişkenlerine göre farklılaşmamaktadır. Bunun aksine cinsiyet, görev ve sendika değişkenlerine göre hesap verebilirlik düzeyleri farklılaşmaktadır. Öğretmenlerin ve yöneticilerin üst yönetim otoritelerine ve müfettişlere karşı hesap verebilirlik düzeylerinin yüksek düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

PDR Alanında Yapılan ve Yapılabilecek Çalışmalar

Okullarda PDR Hizmetleri Planlarının hazırlanma sürecine ilişkin Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından 2017-2018 yılı için değişiklikler yapıldığı, plan hazırlama ile ilgili bir kılavuz yayınlandığı (2018) ve planın önleyici ve gelişimsel hizmetler, iyileştirici hizmetler ve destek hizmetler olmak üzere üç ana unsurdan oluşturulduğu görülmektedir. Ayrıca bu süreçte plan hazırlamak daha önceleri illerin rehberlik araştırma merkezlerinden gönderilen çerçeve planın uyarlanması şeklinde değil okul rehber öğretmeninin kendi görevi haline getirilmiştir. Bununla birlikte destek hizmetler bölümünde program yönetimi, araştırma proje başlığı eklenmiş ve bu bölümde okul rehberlik hizmetleri planının okulun ihtiyacına yönelik olarak hazırlanması, okul risk haritasının çıkarılması vurgulanmıştır. Özellikle bu bölümde tüm yıla ait çalışmaların değerlendirilmesi ve rehberlik hizmetlerinin geliştirilebilmesi için yılsonu çalışma raporunun doldurulması ve sürecin değerlendirilmesi de eklenmiştir. Okul rehberlik hizmetlerinin hesap verilebilirliği adına çalışmaların daha standart temellere oturtulması ve yılsonu değerlendirme raporlarının istenmesi olumlu bir gelişme olarak düşünülebilir. Elbette bu süreçte okul psikolojik

danışmanlarının kendilerini sürekli geliştirmeleri ve güncellemeleri adına eğitimler ve çalışmalar da artırılabilir.

PDR alanında ülkemizde hesap verebilirlik ile ilgili bir model ya da ülke politikası bulunmamasıyla birlikte okulda çalışan alan uzmanlarının yaptıkları işin gereği olarak okul için hazırlanan okul psikolojik danışma ve rehberlik programlarının uygulanması, bu programların değerlendirilmesi konusunda çalışmalar yaptıkları ve bu çalışmalar kapsamında bireysel ve grupta psikolojik danışma ve rehberlik hizmeti sundukları bilinmektedir. Gerek öğrencilerle gerekse de velilerle yapılan psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri öğrencilerin eğitim olanaklarından en iyi derecede faydalanmaları için ve kendini gerçekleştirmiş, kendinin farkında birer birey olmaları için oldukça önemlidir. Okulda çalışan alan uzmanlarının okulda yaptıkları en ufak işin bile kaydını tutmaları, bu kayıtları kullanarak ileriye dönük çalışmalar planlamaları oldukça önemlidir. Ayrıca çalışmalarında hesap verebilirliği göstermek adına yapılan çalışmaların kaydını okul yönetimi, okul aile birliği, şube öğretmenler kurulu ve disiplin kurulu gibi okuldaki öğrenci için önemli olan kurullarda gizlilik sınırları dahilinde paylaşması son derece önemlidir. Okul psikolojik danışmanının okulda geçirdiği bir gününün ya da haftanın planı mutlaka olmalıdır. Ders saati gibi zaman çizelgesi bir çakılı program olmamasından kaynaklı (ki böyle bir durum zaten hizmetin doğasına aykırıdır) yapılan işle ilgili başkalarının olumsuz düşünmesini ortadan kaldıracak plan ve programın mutlaka olması gerekmektedir. Bu plan ve program elbette bazı öğrencinin ihtiyacı olduğu durumlarda ya da randevusuz PDR servisinden faydalanmak isteyen öğrencilerin gelmesi ile bozulabilir. Fakat plan ve program okulda çalışan alan uzmanları için son derece önemlidir. Plan ve programın varlığı kadar uygulanması, uygulamada karşılaşılan güçlükler ve sürecin değerlendirilmesi de hesap verebilirlikte önem arz etmektedir. Bu yüzden planın uygulanmasının değerlendirilmesinin titizlikle yapılması ve ilgili kişilerle paylaşılması son derece önemlidir.

Yukarıda verilen vaka örneği gibi örneklerle okulda çalışan alan uzmanlarının sayısızca karşılaştığı ve sorun çözdüğü tartışılmaz bir gerçektir. Hesap verebilirlik noktasında kayıtlar, uzun süreli ve boylamsal çalışmalar oldukça önemlidir. Sadece kriz anında değil kriz sonrasında da PDR hizmeti planlanması gerekmektedir. Ayrıca önleyici çalışmalar planlanması da hesap verebilirliğin bir göstergesidir.

Okullarda alan uzmanlarınca bireysel ya da grup görüşmeleri yapılmaktadır. Ayrıca formasyonları doğrultusunda alan uzmanları psikolojik danışmalar gerçekleştirmektedir. Zaman zaman psiko-eğitim çalışmaları yapılmakta ya da uzun süreli grup rehberliği çalışmalarının yapıldığı da görülmektedir. Gerçekleştirilen bu çalışmaların kaydının ayrıntılı tutulması hem hesap verebilirlik hem de daha sonraki çalışmalarını planlamak adına oldukça önem arz etmektedir.

Hesap verebilirliğin temeli olan ve yukarıda da bahsedilen (1) başarı düzeyleri-notlar, (2) okula devam, (3) disiplin yönlendirmeleri, (4) okuldan uzaklaştırma oranları, okulda alan uzmanlarının önemle üzerinde durduğu konulardır. Türkiye’de okulda PDR

hizmetleri öğrencinin kendini tanımasını, fark etmesini ve kendini gerçekleştirmesini desteklerken aynı zamanda bu belirtilen dört temel unsuru da göz önünde bulundurmaktadır. Öğrencinin notlarını ve başarısını desteklemek, uygun çalışma ortamları düzenlenmesini sağlamak, öğrenci başarısı üzerine çalışmalar yapmak, okula devam, disipline yönlendirmeler zaman zaman eğitsel rehberlik, zaman zaman kişisel rehberlik, zaman zaman da mesleki rehberlik çalışmaları ile desteklenmektedir. Kişisel, eğitsel ve mesleki rehberlik kapsamında yapılan çalışmalar öğrenci başarısını arttırmak, disipline yönlendirmeler yapmak, okulda disipline katkısı olan çalışmalar yaparak yönetmelikler, yönergeler ve kuralları hatırlatmak, devamsızlığı azaltmak ve okuldan uzaklaşmaları azaltmak adına oldukça önemlidir. Ayrıca okullarda yeterliği olan alan uzmanlarınca yürütülen psikolojik danışma uygulamaları da hesap verebilirliğin temeli olarak belirtilen dört alana katkı sağlamaktadır.

Yukarıda sıralanan okul PDR hizmetlerinde görüldüğü gibi ABD’de hesap verebilirliğin temeli sayılan modelin aslında uygulanageldiği görülmektedir. Buradaki temel problem hesap verebilirlikle ilgili ülkenin bir modelinin olmaması ve her okulda ya da kurumda yapılacak işlerin sistematik olmamasıdır. Yukarıda sıralanan okullarda yürütülen PDR hizmetleri az ya da çok her okulda yapılmaktadır. Ama hesap verebilirlikte kastedilen, kayıtların ve sistematığın olmasıdır. Bu kayıtlar hem işin yapılmış olup olmadığını hem de sonuçlarını kontrol etmeyi kolaylaştıracaktır.

Hesap verebilirliğin diğer bir yolu da bir meslek odasına bağlı olarak çalışmaktır. PDR alanında halen Türkiye’de meslek odası bulunmamaktadır. Türk PDR Derneği örgütlenme adına bulunmasına karşın, derneğin herhangi bir yaptırımını ya da hesap verme ile ilgili yasal bir bağlayıcılığı yoktur.

Akreditasyon da hesap vermeyi kolaylaştırabilecek bir diğer unsurdur. Türkiye’de PDR akreditasyon dernekleri ve birimleri bulunmamaktadır. EPDAD (Eğitim Fakülteleri Eğitim Programlarını Değerlendirme ve Akreditasyon Derneği) son yıllarda alan öğretim üyelerinden oluşan bir komisyonla Üniversitelerde PDR eğitimine yönelik PDR ile ilgili bir akreditasyon standardı oluşturmak için çalışmalar yapmıştır. Yapılan bu çalışmanın tüm psikolojik danışmanları bağlayabileceği söylenemez. Çünkü oluşturmaya çalışılan standartların büyük kısmı eğitim fakültesi kazanımlarına göre belirlenmiştir. Bu çalışmanın Türk PDR Derneği ya da psikolojik danışmanlık mesleğini temsil edebilecek ayrı, bağımsız bir kuruluş tarafından yapılması yerinde olacaktır.

PDR alanı sadece okullarla sınırlı değildir. Farklı kurumlarda (Adalet, sağlık, diyanet, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı vs.) da hesap verebilirliğin temel yapıları belirlenmeli ve hangi kurumda olursa olsun hizmetin kalitesini arttırmak temel hedef olmalıdır. Çünkü hizmet kalitesi ile ortaya çıkan ürün doğru orantılıdır. Gerek okullardaki PDR hizmetlerinde gerekse diğer kurumlardaki PDR hizmetlerinde hesap verebilirliği kolaylaştıracak sistem ve modellere ihtiyaç duyulmaktadır.

Yurtdışında PDR alanıyla ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında; bireysel ve grupla psikolojik danışma hizmeti veren okul psikolojik danışmanlarının mevcut hesap verebilirlik uygulamalarını ön test-son test yoluyla incelemeyi amaçlayan çalışmada, anket sonuçları, okul psikolojik danışmanlarının büyük bir kısmının yalnızca son ölçümleri kullandığını, aradaki farkı ortaya koymaya dönük çalışmalar yapmadığını göstermiştir. Aynı zamanda alandaki diğer okul psikolojik danışmanları arasında, danışma hizmeti verilen vakalarının tutarlı bir şekilde izlenmesinin nadir olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buradan hareketle çalışmanın sonuçları, bir okul psikolojik danışmanının sunduğu danışmanlık hizmetiyle ilgili olarak hesap verebilirlik uygulamalarının gerçekleşmesi adına ön test ve son test şeklindeki kontrolü daha sık yapması gerektiğini göstermektedir (Lesio, 2007). Türkiye’de PDR alanında okullarda yapılan deneysel çalışmalarda da zaman sıkıntısı sebebiyle benzer sorunlar olduğu gözlenmektedir. Bu yüzden sadece ön test, son test değil gerekirse kontrol gruplu çalışmalara da ihtiyaç vardır.

Sonuç

Görüldüğü gibi hesap verebilirlik, hem psikoloji, hem psikolojik danışma ve rehberlik hem de eğitim alanında büyük yer edinmiştir ve edinmeye de devam etmektedir. Yapılan işin kalitesini arttırmak, daha etkili sonuçlar üretebilmek için bu kavramın hayatımıza girmesinin ve özellikle değerlendirme süreçlerinde bizlere farklı bakış açıları kazandırarak yeni bir yol haritası çizmesinin ne denli önemli olduğu ortadadır. Hâl böyleyken psikolojik danışma ve rehberlik alanında yapılan psikolojik danışmaların, uygulanan testlerin, çeşitli müdahalelerin, yeni yaklaşımların; eğitim alanında oluşturulan yeni politikaların, programların değerlendirilmesinin, öğrenci ihtiyacına dönük çalışmaların mümkün olan en üst seviyede hesap verebilirlikle entegre olarak işlenmesi bir ihtiyaca dönüşmüştür.

Yurtdışında bu konuyla ilgili yapılan çalışmaların sayısı, oluşturulan hesap verebilirlik modelleri oldukça fazladır. Bunun neticesinde, gerçekleştirilen uygulamaların etkililiğiyle ilgili daha keskin sonuçlar alınması için ilgili konuda veya alanda hesap verebilirlik ilkeleri, bileşenleri, modelleri işe koşularak detaylı bir değerlendirme süreci oluşturulmaktadır. Ortaya çıkan eksiklikler, hatalar, daha çok dikkat edilmesi gereken hususlar analiz edilerek ulaşılmak istenen hedefe bir adım daha yaklaşılmaktadır. Bizim eğitim sistemimizdeki, psikolojik danışma ve rehberlik alanındaki en büyük eksikliğimiz, yaptığımız işi detaylı olarak değerlendirmeyişimiz, yaptığımız işin hesabını verecek nitelikte sağlam temelli açıklamaları oluşturacak kadar o konuyu irdelemeyişimizdir.

Bu çalışmanın amacı, hesap verebilirlik konusunun, yaptığımız her işte ne kadar önemli ve gerekli olduğunun vurgulanmaya çalışılması; aynı zamanda hesap verebilirlik noktasında yapılacak farklı çalışmalar için hem teşvik edici hem de ışık tutucu bir nitelik taşımasıdır. Bu konuya fazlaca eğilerek önemini kavradığımızda, akabinde kendi kültürümüze, milli değerlerimize, eğitim sistemimize uygun hesap verebilirlik algısı ve modelleri oluşturarak bunları hayata geçirdiğimizde, yaşanan

sorunları çözebilmek, gerçekleştirilen uygulamalardaki eksikleri tespit edebilmek mümkün hale gelecektir. Benzer şekilde pratiğe dökülen uygulamalardan üst düzeyde yarar elde etmek ve gerçekleştirilecek projelerin hataya yer vermeyecek bir dokuda inşa edilmesini sağlamak hususunda da hiçbir sorun yaşamayacağımız bir gerçektir. Elbette ki bu noktada ayırım yapmaksızın hepimize sorumluluk düşmektedir ve bizlerde de o sorumlulukları yerine getirebilecek güç bulunmaktadır.

Kaynakça

- Accountability System (2017). <https://www.spps.org/Page/25482>. Saint Paul Public Schools.
- Acierno, R., Hersen, M., & Hasselt, V. B. (Ed.). (1996). *Sourcebook of psychological treatment manuals for adult disorders*. New York: Springer Science.
- American School Counselor Association. (2012). *The ASCA national model: A framework for school counseling programs* (3. bs.). Alexandria, VA: Author.
- Bakioğlu, A. ve Salduz, E. (2014). Öğretmenlerin hesap verebilirliklerini öğrencilerin akademik başarısı açısından değerlendirmeleri. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 40, 13-29. DOI: 10.15285/EBD.2014409740
- Bemak, F., Williams J. M., & Chung, Y. (2014). Four critical domains of accountability for school counselors. *ASCA-Professional School Counseling*, 18(1), 1-8.
- Bigcas, J. (2016). *K-12 basic education curriculum*. 24.07.2018 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/305388829_K-12_Basic_Education_Curriculum adresinden erişildi.
- Burck, H. D., Cottingham, H. F., & Reardon R. C. (1973). *Counseling and accountability: methods and critique*. ABD: Pergamon Press Inc.
- Bülbül, M. ve Demirbolat, A. O. (2014). Hesap verebilirlikle ilgili Türk milli eğitim sistemine yönelik bir değerlendirme. *Eğitim ve Bilim*, 39(174), 39-52. DOI: 10.15390/EB.2014.1559
- Bülbül, M. (2011). *Türk milli eğitim sisteminde hesap verebilirlik*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çınar, F. (2015). Hesap verilebilirlik ilkesi ile kurumsal performans ilişkisinde paydaş katılımının rolü; hastane işletmelerinde bir uygulama. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 6(13), 12-30.
- Dahir, C. A. ve Stone, C. B. (2003). Accountability: A M.E.A.S.U.R.E of the impact school counselors have on student achievement. *Professional School Counseling* 6(3), 214-220.
- Demirkıran, Ö., Eser, H. B. ve Keklik, B. (2011). Demokrasinin tabana yayılması, yönetimde şeffaflık ve hesap verebilirlik bağlamında bilgi edinme hakkı kanunu. *Akdeniz Üniversitesi Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 3(2), 169-192.
- Edwards, L. (2009). *Accountability practices of school counselors*. Unpublished Doctoral Dissertation, Auburn University, Auburn, AL.
- Erdağ, C., ve Karadağ, E. (2018). Exploration of possible individual and institutional effects on school accountability pressures and teacher responses. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 24(1), 93-142. DOI: 10.14527/kuey.2018.003

- Erdağ, C. (2013). *Okullarda hesap verebilirlik politikaları: bir yapısal eşitlik modelleme çalışması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Eryılmaz, B. ve Biricikoğlu, H. (2011). Kamu yönetiminde hesap verebilirlik ve etik. *İş Ahlakı Dergisi*, 4(7), 19-45.
- Gedikoğlu, T. (2012). Yükseköğretimde hesap verebilirlik. *Yükseköğretim Dergisi*, 2(3), 142-150. DOI: 10.2399/yod.12.019
- Gülener, S. (2011). Yargı bağımsızlığını güçlendirici bir mekanizma olarak yargısal hesap verebilirlik ve Türk yargı sistemi. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15(2), 1-5.
- Gündüz, Y. ve Göker, S. D. (2017). Eğitim denetimi sürecinde hesap verebilirlik ve şeffaflık uygulamaları. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36(1), 83-93. DOI: 10.7822/omuefd.327390
- Hiebert, B. (1997). Integrating evaluation into counselling practice: accountability and evaluation intertwined. *Canadian Journal of Counselling*, 31(2), 1-2.
- Lesio, C. A. (2007). *Accountability for mental health counseling in schools*. Unpublished master thesis, Rochester Institute Of Technology, Rochester, New York. 24.08.2018 tarihinde <https://scholarworks.rit.edu/theses/7127/> adresinden erişildi.
- Öntaş, T. ve Atmaca, T. (2016). Eğitim ve ideoloji bağlamında hesap verebilirlik ve neoliberalizm bağlantısı. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 11(3), 1813-1828. DOI: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9342>
- Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2018). Rehberlik hizmetleri plan hazırlama kitapçığı.
https://orgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2018_06/01135552_rehberlik_plan_hazirlama_kitapcigi.pdf
- Stone, D. (2012). Accountability and outcomes in the counseling profession. 24.08.2018 tarihinde <http://psychological-musings.blogspot.com/2012/02/accountability-and-outcomes-in.html?m=1> adresinden erişildi.
- Thorsen, C., ve Cliffordson, C. (2012). Teachers' grade assignment and the predictive validity of criterion referenced grades. *Educational Research and Evaluation*, 18, 153–172. DOI:10.1080/13803611.2012.659929
- Yıldırım, G. (2014). Psychological Counseling, Advocacy, Accountability and Technology. *Boğaziçi University Journal of Education*, 31(1), 1-5.
- Yüksel, S. (2013). Öğretmen yetiştirmede hesap verebilirlik bağlamında KPSS sonuçlarının değerlendirilmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Özel Sayı(1)*, 404-420.